

УДК 349.6:347.23(477)

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПОВОДЖЕННЯ
ВЛАСНИКІВ З ОБ'ЄКТАМИ ТВАРИННОГО СВІТУ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Шеховцов В. В.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», м. Харків

Анотація: Відповідно до загальноприйнятих міжнародних стандартів утримання тварин, вимоги до приватних власників об'єктів тваринного світу, автором запропоновано класифікувати на такі групи:

1. Адміністративно-дозвільні (процедурні) вимоги.
2. Якісно-кількісні вимоги щодо забезпечення утримання тварин.
3. Санітарно-ветеринарні вимоги.
4. Освітньо-професійні вимоги.

Саме за цими напрямками відповідно до розглянутих позицій і повинно здійснюватися регулювання прав та обов'язків власників об'єктів тваринного світу та забезпечення дотримання міжнародних стандартів таких прав.

Ключові слова: право приватної власності, об'єкти тваринного світу, тварини, національне законодавство, міжнародне законодавство, міжнародні стандарти.

Аннотация: Согласно общепринятым международным стандартам содержания животных, требования к частным владельцам объектов животного мира, автором предложено классифицировать на следующие группы:

1. Административно-разрешительные (процедурные) требования.
2. Качественно-количественные требования по обеспечению содержания животных.
3. Санитарно-ветеринарные требования.
4. Образовательно-профессиональные требования.

Именно по этим направлениям согласно рассмотренных позиций и должно осуществляться регулирование прав и обязанностей владельцев объектов животного мира и обеспечения соблюдения международных стандартов таких прав.

Ключевые слова: право частной собственности, объекты животного мира, животные, национальное законодательство, международное законодательство, международные стандарты.

Annotation: According to generally accepted international animal welfare standards, requirements for private owners of fauna objects, the author proposed to classify the following groups:

1. Administrative permit (procedural) requirements.
2. Qualitative and quantitative requirements for animal welfare.
3. Sanitary and veterinary requirements.
4. Educational and professional requirements.

It is in these areas according to the considered position and should be regulating the rights and obligations of owners of fauna objects and enforce international standards such rights.

Key words: the right to private property, fauna, animals, domestic law, international law, international standards.

Європейське законодавство щодо утримання тварин, як і українське, не містить стрункої системи і є розпорошеним за окремими напрямками. Разом із тим, окремі стандарти закладені в законодавстві і спрямовані насамперед на недопущення завдання страждань тваринам. Подібним чином реалізований цей підхід у Законі України «Про захист тварин від жорстокого поводження», яким у ст. 8 закріплено особливості утримання диких тварин у неволі: «Утримання диких тварин у неволі допускається, якщо створені умови, що відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям.

Утримання диких тварин у неволі без створення відповідних умов не допускається.

Утримання диких тварин у неволі допускається за наявності дозволу, що видається центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

Утримання диких тварин у неволі без дозволу допускається в разі тимчасового утримання врятованої постраждалої тварини.

Допускається утримання дрібних диких тварин, які традиційно утримуються людьми в неволі і можуть бути забезпечені умовами утримання відповідно до вимог цього Закону».

Таким чином, національне законодавство встановлює два типи вимог до власників об'єктів тваринного світу: створення умов для утримання тварин та отримання дозволу на їх утримання. Європейська Конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей, значною мірою деталізує ці вимоги: «Будь-яка тварина, що використовується або призначена для використання у тій чи іншій процедурі, забезпечується приміщенням, відповідним середовищем існування, якнайменш мінімальною свободою пересування, їжею, водою та доглядом, що відповідають вимогам її стану здоров'я та умовам утримання. Будь-яке обмеження можливостей тварини задовольняти свої фізіологічні та етологічні потреби має бути якнайменшим, коли це практично можливо. Під час виконання цього пункту слід враховувати керівні принципи розміщення тварин та догляду за ними, що викладені в додатку А до цієї Конвенції.

Середовище, в якому тварини розводяться, утримуються або використовуються, перевіряється щоденно.

Умови утримання та стан здоров'я тварин обстежуються достатньо ретельно і регулярно для того, щоб запобігати болю або стражданням, занепокоєнню чи тривалій шкоді, що можуть бути відвернуті».

Директивою «Про утримання диких тварин в зоопарках» ці вимоги ще більше посилено шляхом закріплення вимоги щодо забезпечення умов, за яких буде виключатися можливість втечі або будь-який контакт тварин, що утримуються в зоопарках, із місцевими тваринами, та недопущення поширення небезпечного впливу на них.

Разом із тим, перелічені умови мають оціночний характер і підлягають деталізації в національному законодавстві. Таким чином виникає необхідність у встановленні на національному рівні норм забезпечення тварин, які утримуються, приміщеннями, їжею, водою та доглядом. Зазначені умови можуть бути згруповані до декількох груп тварин, диференціюватися залежно від мети використання тварин та перевірятися під час здійснення дозвільно-реєстраційної діяльності.

Крім того, перспективно видається й поступово запроваджувана в Європі система електронної ідентифікації тварин. Так, електронна ідентифікація дрібних домашніх тварин та коней існує у світі понад 15 років і в багатьох державах закріплена законодавчо. Розвиток електронної ідентифікації особливо прискорився у 2004 р. після вступу в дію нових вимог ЄС щодо обов'язкової наявності мікрочипів у собак та котів.

Обов'язкову наявність мікрочипу вже зараз вимагають Велика Британія та Ірландія. У Швейцарії з 01.01.2006 р. всі цуценята (а з 2007 р. – усі собаки) мають бути ідентифіковані за допомогою мікрочипів та внесені в базу даних. У деяких кантонах (Женева, Базель ті ін.) обов'язкова електронна ідентифікація впроваджена вже з 2004 р.

В Іспанії, Франції та Італії законодавча база ідентифікації за допомогою мікрочипів також існує вже впродовж років. Наприклад, в Іспанії всі собаки вагою понад 25 кг мають бути чиповані, а власник при прогулянці з твариною містом зобов'язаний мати при собі документ, що підтверджує факт введення мікрочипу.

У Німеччині закон про обов'язкову електронну ідентифікацію всіх собак, як частина заходів щодо запобігання поширенню особливо небезпечних хвороб, набув чинності з 01.01.2006 р. Отримання нових документів на собаку або кішку в Німеччині відбувається лише за умов імплантації тварині мікрочипу.

У Бельгії всі собаки, народжені після 01.09.1998 р., а в Словенії усі собаки, народжені після 01.01.2002 р., згідно з існуючими законами повинні бути чиповані. У Австрії з 01.01.2004 р. усі собаки міста Відень мають бути електронно ідентифіковані. Також обов'язковим є чипування всіх собак і в Гонконзі. Нова Зеландія згідно з Актом контролю над собаками розпочала з 2006 р. обов'язкове чипування усіх собак.

Ще один приклад – Греція, яка, готуючись до проведення Олімпійських ігор 2004 р., прийняла

закон, згідно з яким кожен власник має підтвердити факт наявності чипа у його собаки або kota.

Законодавчо закріплена ідентифікація за допомогою чипів стосується не лише собак, але й інших домашніх тварин. Так, в Австралії всі кошенята, народжені після 01.07.2000 р., а у Великій Британії всі лошата, отримані від спортивних коней, мають бути чиповані.

FCI (Federation Cynologique Internationale) ще в 1997 р. чітко висловилося на користь електронної ідентифікації. Ветеринарні асоціації, такі як FECAVA (Federation of European Companion Animal Veterinary Associations), а також професійні об'єднання ветеринарних лікарів багатьох європейських країн підтримують цей процес.

Наразі в Україні електронну ідентифікацію тварин упровадили понад 20 ветеринарних клінік та ветеринарних лікарів міст Києва, Дніпропетровська, Львова, Миколаєва, Одеси, Хмельницького, Білої Церкви, Маріуполя, Харкова. Чипування зоопаркових тварин уже другий рік поспіль проводить Київський зоопарк. Чипуванням риб опікується Міністерство рибного господарства [4].

Цікавим видається і той факт, що останнім часом жвавішають дискусії щодо перенесення електронної ідентифікації й на інші види тварин. Зокрема, з 1 жовтня 2004 р. правила електронної ідентифікації поширено в ЄС не тільки на кішок і собак, але й на тхорів [15]. Отже, з урахуванням вищевикладеного можна зробити висновок, що запровадження електронної ідентифікації тварин та дозвільний порядок таких процедур сприятиме більш ефективній реалізації прав власниками об'єктів тваринного світу, забезпеченню відповідальності за завдану шкоду тощо.

Аналізуючи доцільність запровадження дозвільно-реєстраційних процедур необхідно також зауважити, що європейське законодавство прямо передбачає необхідність проведення процедур ліцензування зоологічних парків. Так, Директива Про утримання диких тварин в зоопарках зазначає, що країни-члени повинні вживати заходів для ліцензування та інспектування існуючих та нових зоопарків. Таке ліцензування повинно здійснюватися раз на чотири роки. Однак законодавство України не передбачає ліцензування такого виду діяльності, що вимагає внесення відповідних змін до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Інші вимоги, що містяться в міжнародних документах, які встановлюють стандарти реалізації права приватної власності на об'єкти тваринного світу, стосуються санітарно-ветеринарних вимог. Реалізація цих вимог відбувається через формування системи контролю дотримання власниками тварин вимог законодавства щодо профілактики, діагностики та лікування тварин, спрямованих на збереження їх здоров'я і продуктивності, запобігання їхнім хворобам та на захист людей від зоонозів.

Така система діє вже тривалий час, що дає можливість констатувати її повне інтегрування з європейськими та міжнародними стандартами. Так, уже відразу після запровадження системи електронної ідентифікації тварин в Європі, наказом Міністерства аграрної політики, до складу якого входить Державний департамент ветеринарної

медицини, було видано наказ «Щодо впровадження на території України електронної ідентифікації непромислових свійських та сільськогосподарських тварин» [12]. Уніфікованими є і документи, що використовуються під час внутрішнього та міждержавного перевезення тварин, вимоги до документації та боротьби із захворюваннями, переносниками яких можуть бути тварини.

Інша група вимог стосується освітньо-професійних вимог до осіб, що здійснюють поведінку з тваринами. Так, Європейською Конвенцією про захист хребетних тварин, які використовуються для дослідних та інших наукових цілей в ст. 20 передбачено, що: «В установах-користувачах:

a) призначається особа (особи), яка несе адміністративну відповідальність за догляд за тваринами та роботу обладнання;

b) забезпечується в достатній кількості підготовлений персонал;

c) вживаються відповідні заходи для забезпечення консультацій ветеринара та лікування;

d) на ветеринара або іншу компетентну особу покладаються консультативні обов'язки в тому, що стосується нормального стану тварин».

Крім того, в ст. 26 додатково наголошується на тому, що: «Особи, які здійснюють процедури або беруть участь у процедурах, або доглядають за тваринами, що використовуються в процедурах, включаючи нагляд, повинні мати відповідні освіти та професійну підготовку».

Законодавство України не містить вимог щодо професійно-освітніх характеристик осіб (у тому числі власників), які здійснюють поведінку з тваринами. Так, Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» передбачені окремі елементи таких вимог: «Продавець тварини зобов'язаний забезпечити покупця достовірною інформацією про вид, породу, стан здоров'я та інші якості тварини, а також про умови її утримання» (ч. 2 ст. 13 Закону), або: «У разі виникнення підозри на наявність у тварини захворювання особа, яка її утримує, зобов'язана негайно ізолювати таку тварину і звернутися до ветеринарного лікаря. Ветеринарні процедури щодо тварин можуть здійснювати тільки особи, які мають відповідну фахову освіту» (частини 2–3 ст. 10 Закону). Разом із тим було б доцільним упровадити в національне законодавство вимоги щодо обов'язкового мінімуму знань власників об'єктів тваринного світу. Природно, що такі вимоги повинні стосуватися власників об'єктів тваринного світу, які використовують їх у господарській діяльності або утримують значну кількість особин тварин. У цьому випадку, при встановленні ліцензійних умов щодо утримання об'єктів тваринного світу, варто передбачити положення, подібні до тих, що містяться в Європейській Конвенції про захист хребетних тварин, які використовуються для дослідних та інших наукових цілей:

«Власники тварин, що перебувають у державній, комунальній та приватній власності та використовуються в господарській діяльності, зобов'язані забезпечувати навчання та перевірку знань осіб, допущених до поводження з ними, та забезпечувати відповідне консультативно-

ветеринарне забезпечення. Власники таких об'єктів зобов'язані мати у штаті фахівців у галузі ветеринарії або укласти договори на ветеринарне обслуговування із підприємствами, установами, організаціями відповідного профілю».

Важливим є також питання забою тварин власниками. Так, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» у ст. 17 передбачає, що: «Умертвіння тварин допускається: для одержання господарсько корисної продукції; для припинення страждань тварин, якщо вони не можуть бути припинені в інший спосіб; за необхідності умертвіння новонародженого приплоду тварин; при регулюванні чисельності диких тварин і тварин, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створених діяльністю людини; за необхідності умертвіння окремих тварин, які хворі на сказ чи на інше особливо небезпечне захворювання або є носіями особливо небезпечного захворювання; за необхідності оборони від нападу тварини, якщо життя або здоров'я людей знаходиться в небезпеці.

При умертвінні тварин мають дотримуватися такі вимоги: умертвіння проводиться методами, що виключають передсмертні страждання тварин; приміщення, де проводиться умертвіння, повинно бути відокремлене від приміщення, де утримуються інші тварини; забороняється застосовувати негуманні методи умертвіння тварин, що призводять до загибелі від удушення, електричного струму, больових ін'єкцій, отруєння, курареподібних препаратів, перегріву, та інші больові методи; переробка тварин дозволяється тільки після їх умертвіння; умертвіння тварин, що страждають, проводиться негайно, якщо їх страждання неможливо припинити іншим чином».

Отже, законодавством детально врегульовані умови застосування умертвіння тварин власниками, які практично повністю відповідають міжнародним стандартам у цій сфері. Разом із тим Європейською Конвенцією про захист хребетних тварин, які використовуються для дослідних та інших наукових цілей передбачено, що: «Тварина не повинна залишатися живою, якщо навіть у випадку відновлення її стану здоров'я до нормального в усіх інших відношеннях вона ймовірно страждатиме від тривалого болю чи занепокоєння». Також Конвенцією передбачається, що рішення про умертвіння повинно прийматися компетентною особою, зокрема ветеринаром. Тому до національного законодавства було б доцільним внести доповнення, що рішення про умертвіння тварини у передбачених законом випадках приймається власником за попереднім повідомленням ветеринарної служби за винятком випадків, коли провести таку консультацію не видається можливим. Зокрема до таких випадків можна віднести умертвіння тварин, які загрожують життю та здоров'ю людей, або в порядку «дорізу» тварин, які скалічилися або отримали тяжкі травми, що завдають шкоди та не можуть бути виліковані.

Таким чином, відповідно до загальноприйнятих міжнародних стандартів утримання тварин, вимоги до приватних власників об'єктів тваринного світу можна класифікувати на такі групи:

1. Адміністративно-дозвільні (процедурні) вимоги.

2. Якісно-кількісні вимоги щодо забезпечення утримання тварин.

3. Санітарно-ветеринарні вимоги.

4. Освітньо-професійні вимоги.

Саме за цими напрямками відповідно до розглянутих позицій і повинно здійснюватися регулювання прав та обов'язків власників об'єктів тваринного світу та забезпечення дотримання міжнародних стандартів таких прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Авраменко И.М.* Международное экологическое право [Текст]: учеб. пособ. / Авраменко И.М. – Ростов н/Д.: Феникс, 2005. – С. 35.
2. *Директива* Комісії 93/119/ЕС від 22 грудня 1993 р. Про поводження із тваринами під час забою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.evro.rada.2000.com
3. *Директива* Ради 1999/22/ЄС від 29 березня 1999 р. Про утримання диких тварин в зоопарках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.evro.rada.2000.com
4. Единая база чипированных животных в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.tracer.com.ua
5. *Екологічне право України* [Текст]: підруч. / В.К. Попов, А.П. Гетьман, М.В. Шульга [та ін.]; за ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Х.: Право, 2001. – 480 с.
6. *Про Загальнодержавну* програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
7. *Про ратифікацію* Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 46. – Ст. 415.
8. *Про тваринний світ*: Закон України // Офіційний вісник України. – 2002. – № 2 (25.01.2002). – Ст. 47.
9. *Про захист* тварин від жорстокого поводження: Закон України // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11 (29.03.2006). – Ст. 692.
10. *Курищак Ш.* Сучасна екологічна дипломатія: досвід міжнародного співробітництва [Текст] / Ш. Курищак // Нова політика. – 1997. – № 6. – С. 50–54.
11. *Микієвич М.М.* Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. [Текст] / М.М. Микієвич, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякова. – Львів: ЕКОПРАВО-ЛВВВ, 2004. – 256 с.
12. *Щодо* впровадження на території України електронної ідентифікації непромислових свійських та сільськогосподарських тварин: Наказ Міністерства аграрної політики, № 65 від 27.08.2003 р.
13. *Офіційний сайт* Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
14. *Про порядок* ведення державного кадастру тваринного світу: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 1994 р. № 772 // Зібрання постанов Уряду України. – 1995. – № 1. – Ст. 27.
15. *Регламент ЄС 998/2003/ЄС* від 22.10.2002. Правила, які застосовуються для перевезення собак, котів та тхорів між державами-членами Європейського Співтовариства.
16. *Регламент* Комісії 1739/2005/ЄС від 21 жовтня 2005 р. Вимоги щодо здоров'я тварин при переміщення циркових тварин в межах територій держав-членів.
17. *Сансі М.* Екологічне право ЄС: навч. посіб. [Текст] / Сансі М. – К.: ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 158 с.
18. *Чуйков В.А.* Право пользования животным миром: текст лекции. [Текст] / В.А. Чуйков, В.С. Шахов. – Х.: Юрид. ин-т, 1987. – 35 с.